

Verlaten maar nooit vergeten

TABEE NIEUW-GUINEA

Deze maand is het zestig jaar geleden dat Nieuw-Guinea op 1 oktober 1962 aan de Verenigde Naties werd overgedragen. In Tabee Nieuw-Guinea kijken de makers aan de hand van persoonlijke verhalen van Papoea's en Nieuw-Guineagangers terug op die bewogen periode. *Moesson* sprak met Betsy Torenbos, samen met Paul Pattynama de drijvende kracht achter het project.

Door Aubrey van Leeuwen // fotografie: PixelBrouwers

Kun je ons meer over Tabee Nieuw-Guinea vertellen? Wat is er te zien?

'We hebben in totaal 33 mensen geïnterviewd. Daar zitten kolonisten, militairen, bestuursambtenaren, onderwijzers, missionarissen, DETA-contractanten en natuurlijk de papoea's zelf bij. Het zijn mensen die gedwongen het land moesten verlaten. Sommige van hen hebben een keer moeten vluchten, maar er zijn er ook die dat twee of zelfs drie keer moesten doen. Een keer binnen Indonesië – toen nog Nederlands-Indië – en vervolgens nog een keer naar Nieuw-Guinea en dan nog eens naar Nederland. Deze interviews zijn de basis van het project.

We hebben gekozen voor vijf onderdelen. Ik begin even met het laatste onderdeel: het archief. Dat geeft het project ook echt gewicht. De verhalen vormen belangrijk immaterieel erfgoed dat bewaard moet blijven voor jongere generaties. Ondertussen zijn al vier van de geïnterviewden overleden en ik ben bang dat nog meer mensen er niet meer zullen zijn als het project afgelopen is. Naast het archief en onze website, hebben we het docu-theater dat op 8 oktober in première gaat. Dit doe ik samen met improvisator en componist Oscar Jan Hoogland. Ook werken we samen met Eef Mamoribo. Zij is een Papoease van 82 jaar oud en heeft heel veel prachtige traditionele liederen verzameld. Daarvoor is ze nog vaak naar Papoea teruggegaan.

'Dat moet toch iets met mensen doen?'

Eef zal live, tussen een decor van die 33 interviews, optreden. In het docu-theater hebben we verder een bijzondere plek ingeruimd voor Raki Ap, de zoon van Arnold Ap. De moeder van Raki is, in 1984 met Raki in de buik, gevlucht. Zijn vader is vermoord en gemarteld. Raki's verhaal heeft deze eigen plek in het docu-theater om aandacht te geven aan het hier en nu. Op dit moment gebeuren er namelijk verschrikkelijke dingen op Nieuw-Guinea: genocide.

Bij een aantal docu-theatervoorstellingen wordt ook een symposium geregeld. Dat onderdeel doet Paul Pattynama. Naast het grote politieke verhaal is er ook aandacht voor de persoonlijke ervaringen van mensen en hun emoties en is er aandacht voor de sociaal-psychologische aspecten. Verder hebben we een multimediale installatie. Dat is een video-installatie waarbij bijna vijfhonderd fragmenten van deze 33 mensen via thema's worden afgespeeld.

Je kan de installatie in gaan en dwalen door de verschillende verhalen, maar je kunt er ook liggen op een rond bed en op die manier naar de verhalen luisteren. Als je geïnteresseerd bent in een bepaald verhaal van iemand kan je er ook voor kiezen om, net als in een bibliotheek, specifiek op een tablet op zoek te gaan naar dat ene verhaal. Als laatste hebben we een naslagwerk waarin er aandacht is voor elk geïnterviewd persoon.

Waarom besloot je dit project te ondernemen?

'Aanleiding was een interview met Rob Pattynama dat ik in 2019 maakte. Zijn verhaal is ook opgenomen in het project. Voordat ik Rob ontmoette, leerde ik zijn zoon Paul kennen. Ik vroeg hem toen: "Waar ben je geboren?" En hij zei: "Manokwari." Ik vroeg hem: "Manokwari? Waar ligt dat?"

Paul vertelde me over Nieuw-Guinea en dat hij daar in 1958 is geboren en in 1962 is weggegaan. Toen kwam ik erachter dat er in '62 dus een laatste stukje Nederlandse Koloniale geschiedenis in Indonesië ligt, waar ik helemaal niets vanaf wist. Tijdens het interview dacht ik: Dat moet toch iets met mensen doen? Rob ging in februari 1962 met groot verlof naar Nederland en bleek plotseling niet meer terug kunnen omdat er vanuit de wereldpolitiek was besloten Nieuw-Guinea aan Indonesië af te staan. Zo werden we nieuwsgierig naar de verschillende groepen die dat allemaal hebben meegemaakt. Paul en ik begonnen het project al toen we nog geen subsidie hadden. Dus het was echt vanuit een innerlijke drive. We dachten: Laten we ondertussen ook aanvragen

schrijven en als we het geld niet krijgen dan hebben we een aantal interviews gedaan zonder daarvoor betaald te krijgen. Dat is dan maar zo. Maar toen werden een aantal van onze aanvragen gehonoreerd en konden we het project gaan uitbreiden. Daarnaast bestaat er de mogelijkheid om ons project financieel te ondersteunen. Omdat mijn stichting een ANBI status heeft zijn donaties vanaf een bepaald bedrag ook aftrekbaar. Maar uiteindelijk begon het allemaal echt uit nieuwsgierigheid van wat is er in godsnaam gebeurd daar?'

Wat betekent dit project voor jou?

'Bewustzijn. Dat je altijd blijft leren en eeuwig student bent. Wat ik bijvoorbeeld ook niet wist is dat het regenwoud op Papoea een van de longen van de aarde is. Net als Brazilië eigenlijk. Dus als wij daar het economische belang voor het mensenrecht laten zegevieren, dan zijn we heel gevaarlijk bezig. Het regenwoud daar wordt op grote schaal gekapt, wat gevolgen heeft voor het klimaat. Meer hierover leren en anderen er bewust van maken, is ook het belang van dit project. Ik ben geen activist, maar ik hoop via kunst een klein stukje bij te dragen aan dat bewustzijn. Dat bezoekers na afloop weten wat de geschiedenis is, wat Nederland in Nieuw-Guinea heeft gedaan en wat daar is misgegaan.'

Wat aan dit project maakt je het meest trots?

'De ontmoetingen met de verschillende mensen. En het blijvende karakter van de video's. Dat het verhaal blijft bestaan, ook als de mensen al overleden zijn. En hoe dankbaar de geïnterviewden en hun familie zijn. Zo appte de dochter van Lizzy Schrijn me na het overlijden van haar moeder hoe mooi de familie het vindt dat hun moeder hieraan heeft meegedaan. En of ze een beeld uit de video voor haar rouwkaart mochten gebruiken. Dat vind ik ontroerend en dan ben ik ook trots. Dat mensen hoogstpersoonlijke verhalen met je willen delen is bijzonder. Het hele Nederlands-Indië aspect heeft tot nu toe best veel aandacht gekregen maar Nieuw-Guinea niet. Dat dit met deze verhalen nu wel gebeurd is heel belangrijk en dat ik het artistiek mag uitwerken, vind ik geweldig.'

Tabee Nieuw-Guinea is vanaf 1 oktober te zien in Museum Sophiahof in Den Haag.
Voor meer informatie: tabeenieuwguinea.nl